

b. Kurre ıslah etmiştir. 5. *Kitâbü'd-Devâ'iri'l-mümâsse*. Adı İbnü'n-Nedîm'den öğrenilen eserin teğetler hakkında olduğu anlaşılmaktadır.

Apollonios'un İskenderiyeli Pappos'un da zikrettiği geometri üzerine olan bu eserlerinden başka, ayrıca İslâm kaynaklarından, adı *el-Mağâletü'l-ülâ min Kitâbi Biyus fi'l-a'zami'l-müntaqa ve's-şum* şeklinde kaydedilen, irrasyonel kantiteler üzerine yazılmış aritmetik konusunda bir risâlesi ile makaralarla ilgili *Kitâb fi'l-bekre* ve hidrolik âlet yapımla ilgili *Risâle şan'atü'z-zemr* adlı fiziğe dair eserlerinin; Grek ve Latin yazarlarından ise "Yakan Ayna" adıyla bahsettikleri, parabolik aynalar üzerine kaleme alınmış bir optik eserinin olduğu öğrenilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 326; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-ulemâ*, Kahire 1326, s. 44-45; T. L. Heath, *Apollonius of Perga*, Cambridge 1896; A. Czwalina, *Conica*, Berlin 1926; F. Kliem, *Apollonius von Perge*, Berlin 1927; Sezgin, *GAS*, V, 136-143; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, I, 173-175; M. F. Woepcke, "Essai d'une restitution de travaux perdus d'Apollonius sur les quantités irrationnelles d'après des indications tirées d'une manuscrit arabe", *Etudes sur les mathématiques Arabo-Islamiques*, Frankfurt 1986, I, 648-710; B. Carra de Vaux, "Belinus", *IA*, II, 491; T. L. H. — O. E. N., "Apollonius of Perga", *EBR.*, II, 122-123; M. Plessner, "Balînūs", *EI²* (İng.), I, 994-995; G. J. Toomer, "Apollonius of Perga", *DSB*, I, 179-193.

SAMİ ŞELHUB

APOLLONİOS, Tyanalı

Eserleri ve panteist görüşleri müslümanlarca tanınan I. yüzyıl Stoacı-Pythagorasçı Grek filozofu.

Hakkında yazılan ayrıntılı biyografilerden, Roma İmparatoru Augustus zamanında (m.ö. 27 - m.s. 14) Niğde yakınlarındaki Tyanâ'da (Kemerhisar), asiller tabakasından bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldiği ve Nerva zamanında (96-98) Efesos'ta öldüğü öğrenilmektedir. Ancak, ilki ölümünden bir asır sonra kaleme alınan bu kaynaklarda gerçeklerin son derece abartıldığı ve kendisinin mucizeler yaratan olağan üstü bir insan kişiliğine büründürüldüğü görülmekte, dolayısıyla hakkında verilen bilgilerin pek çoğuna inanmamak gerektiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu kaynaklarda Tyanalı asil bir aileden geldiğinin ileri sürülmesine karşılık, Arapça'ya *Sır-*

rû'l-halîka adıyla tercüme edilen en önemli eserinin önsözünde, kendisinden "Tyanâ'da oturan kimsesiz (el-yetîm)" şeklinde bahsettiği görülmektedir (*EI²*, I, 994). Özellikle II. yüzyıldan itibaren çok tanrılı Roma dini için ciddi bir tehlike oluşturmaya başlayan Hıristiyanlığın yayılmasını önlemek amacıyla, Hz. İsa'nın karşısında tanrıların yeryüzündeki temsilcisi ve güçlerinin tezahürü gibi tanıtılmasına çalışılan Apollonios, gerçekte ünlü Grek filozofu Pythagoras'ın (ö. m.ö. 504) fikirlerinin savunucusu olan, felsefesini ahlâk temelleri üzerine oturtmuş bir filozoftur.

On dört yaşında Tarsus'a gidip Euthydemos'un (Fenikeli) okulunda felsefe, mantık, dil, edebiyat ve hitabet sanatı öğrenimi gören Apollonios daha sonra İyonya'ya geçti. İyonya şehirlerinde Stoacılık'ın (Stoicism, Revâkıyye) etkisinde kalarak gerçek faziletin nefsin arzularını dizginlemek olduğuna, ahlâkın üstünlüğüne, kadere ve ondan şikâyet edilmesine gerektiğine inandı. Daha sonra, dost olduğu Eutsenes'in telkinleriyle, yine ahlâklı olmayı temel ilke kabul eden ve kendi inançlarına da büyük yakınlık gösteren Pythagorasçı felsefeyi benimseyerek katı disiplinli bir zühd hayatı yaşamaya başladı. Et yemeyi, şarap içmeyi ve beşerî zevklerin tamamını terk ederek kıl gömlek giyip yalnızak dolaşmayı âdet edindi. Yaymaya çalıştığı fikirlerin esasını Pythagoras'ın mistik felsefesi teşkil etmekle birlikte, getirdiği kendine has yorumlarla bu doktrini yeni bir boyuta ulaştırdı. Savunduğu felsefeye göre var olan her şey bir tek ilâhî özden (mutlak varlık, ruh) oluşuyor, böylece mevcudatın tamamını bu ilâhî özün biçimlenmiş parçaları teşkil ediyordu (pantheism). Buna göre insan da ilâhî bir varlıktı ve fitratında mevcut olan üstün değeri bu tanrılık vasfından alıyordu. Taşındığı ilâhî değer in bozulmaması ve kötülöklere bulaşmaması için insanın, din adamlarının koydukları din ve ahlâk kuralları ile hilkatini bozmaması ve sadece tabiat kanunlarına uygun basit bir hayat sürmesi gerekiyordu. Ona göre ölüm, kalıba girmiş olan ilâhî ruhun serbest kalmasından ibaretti ve ruh tekrar başka bir kalıba da girebiliyordu (tenâsüh). Hakkında yazılanlara itibar edilecek olursa Apollonios fikirlerini yayarken kendisinin insanları doğru yola iletmek için onların arasında yaşayan insan sûretinde tecessüm etmiş bir tanrı olduğunun iddia edecek kadar ileri gitmiş-

tir. Hayatının büyük bir kısmını seyahatle geçirdiği bilinmekte ve yine abartmalı olarak Hindistan, Kafkasya ve Avrupa'yı dahi dolaştığına inanılmaktadır. Bu kaynaklara göre dört yıl Bâbil'de kalmış ve gerçekleştirdiği mucizelerle Bâbil'in ünlü büyücülerini dahi şaşırtarak onlara kendi büyüklüğünü kabul ettirmiştir. İslâm kaynaklarında ise adının Balînūs, Abullüniyus, Afülüniyus ve Ablus gibi değişik biçimlerde yazıldığı ve genellikle matematikçi Apollonios (Pergeli) ile karıştırıldığı, bazı eserlerde ise bu karışıklığı önlemek için "el-hakîm", "el-kebîr" ve "sâhibü't-tısmât" sıfatlarıyla anıldığı görülmektedir (bk. İbnü'n-Nedîm, s. 372, 422).

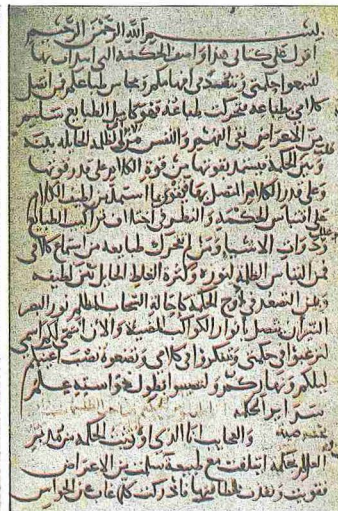
Apollonios'un ahlâk sahibi kişiliği ve nefesine hâkim kuvvetli karakteri ile halk arasında efsaneleşmiş olması, ölümünden yüz yıl sonra onun bir devlet politikasıyla, çok tanrılı Roma dinini yıpratmaya başlayan Hıristiyanlığın karşısına çıkarılmasına sebep olmuştur. Hıristiyanlığın gelişmesinden kaygı duyan siyasi otorite, Grek-Roma felsefe sistemi içinde bu dinin karşısında durabilecek en güçlü ekolün ancak ahlâkçı Stoacılık olabileceğini düşünmüş ve Hıristiyanlığın doğuşundan sonra yaşayan en popüler Stoacı'nın da Apollonios olması sebebiyle onu favori seçmiştir. Apollonios önce, Septimius Severus'un karısı İmparatoriçe Julia Domna'nın emriyle hatip Philostratus (ö. 240) tarafından tahminen 200 yılında kaleme alınan biyografik eserde beşeriyetin kurtarıcısı ve olağan üstü güçlere sahip bir insan olarak tanıtılmış, sonra Septimius Severus ile Julia Domna'nın oğulları Caracalla'nın (211-217) onun adına küçük bir mâbed yaptırması ve daha sonra da Severus Alexander'ın (222-235) sarayın mâbedine heykelini dikirmesi suretiyle tanrılaştırılmıştır. III. yüzyılda, anti-hıristiyan yazar Hierocles (Nicomedialı) ise Philostratus'un kitabında anlattığı çok tanrıca halk üzerinde fevkalâde etkili olan ve onların dinî duygularını coşturan Apollonios'un mucizeleriyle şahsî özelliklerini Hz. İsa'nınkilerle kıyaslayarak onu hıristiyanlara da kabul ettirmeye çalışmıştır. III. yüzyılda birçok tapınakta tasvirleri bulunan Apollonios'a özellikle okulunu kurduğu Efesos'ta gerçek bir tanrı gibi tapıldığı bilinmektedir. Bütün bu çabaların Hıristiyanlığın yayılmasını yavaşlattığı söylenemezse de Stoacılığın bu dini en fazla etkileyen felsefe ekolü olduğu bilinen bir husustur (bk.

EA, XXV, 668). Ayrıca, Apollonios'un hareketle savunduğu Hint kökenli panteizm doktrini de İslâm tasavvufunda revaç bulmuş ve yaratılmışların tamamını tanrı sayan ana prensibi Allah'ın âlemde tecellisi şeklinde yorumlanıp İslâmî akîdelerle bağdaştırılarak "vahdet-i vücûd" adıyla benimsenmiş ve özellikle Muhyiddin İbnü'l-Arabî (ö. 638/1240) tarafından sistemleştirilmiştir. Apollonios'un "kendinin insan suretinde tezahür etmiş tanrı olduğunu" iddia etmesine benzer biçimde, İslâm mutasavvıfları arasından da "ene'l-Hak" (ben Hakk'im) diyen Hallâc-ı Mansûr (ö. 309/922) gibi vahdetiyeciler (vücûdiyeciler) çıkmıştır. Dolayısıyla panteist Apollonios'un bu doktrin sebebiyle, İslâm tasavvufunu etkileyen Grek-Roma filozoflarından biri olduğu ileri sürülebilir.

Eserleri. Apollonios'un kitapları orijinal halleriyle ele geçmemiş olup mevcutlarının tamamı, Grekçe asıllarının veya Süryânice kopyalarının Arapça'ya yapılmış tercümelerinden ibarettir. Müslüman ilim adamlarının verdikleri veya Arapça'ya çevirdikleri adlarına göre ona mal edilen eserlerin başlıcaları şunlardır: 1. *Kitâbü Sırrü'l-ĥalîka*. Yaratılışın sırları üzerine yazılmış olan eserin aslının VI. yüzyılda Sercis er-Râsî (Re'sülaynî/Reş'ainalî Sergius) tarafından Süryânice'ye, ondan da 683 yılında kısa süre halifelik yapan ve Grek klasiklerinin tercümesini başlatan Hâlid b. Yezîd'in emriyle Arapça'ya tercüme edildiği sanılmaktadır. Kitabın Süryânice tercümeyle esas teşkil eden orijinali, mütercimim ifadesine göre bizzat kendisi tarafından, Apollonios'un simya üzerine yazdığı ve bugün literatürde *Levhu'z-zümürüd / Tabula Smaragdina* (zümürüt levha) adıyla

anılan bir risâlesi ile birlikte Tyan'a'da Hermes Trismagistos'tan alınmıştır. Câbir b. Hayyân'ın (ö. 148/765) ünlü külliyyatını yazarken geniş ölçüde faydalandığı anlaşılan eserin, daha sonra Me'mûn zamanında (813-833) Süryânî Eyyüb er-Ruhavî el-Abraş'ın (Job d'Edessa) Harranlı Sâbiî âlimlerinin eser ve fikirleri hakkında önemli bilgiler veren Süryânice *K'e'tâbâ d'e sîmâqâ* (*hazineleer kitabı*) adlı eserinden de istifade edilmek suretiyle genişletilerek tekrar Arapça'ya çevrilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Kitap ilk defa XVIII. yüzyılda S. de Sacy tarafından önemli kısımları Fransızca'ya çevrilerek yayımlanmış ("Le livre du secret de la créature par le sage Belinous", *Notices et Extraits*, IV [1799], 107-158), J. Ruska tarafından da XII. yüzyılda H. Sanctelleniensis adlı bir yazarın Latince'ye tercüme ettiği "Zümürüt Levha" sununa eklenmek suretiyle bulunuş rivayetine uygun biçimde tekrar ilim âlemine tanıtılmıştır (*Tabula Smaragdina*, 1926). Dünya kütüphanelerinde otuz kadar yazması mevcut olan *Sırrü'l-ĥalîka*'nın Türkiye'deki nüshaları, bu isimden başka *Kitâbü'l-İlel, Câmi'u'l-eşyâ* ve *Tekvînü'l-ĥalk ve İlelü'l-eşyâ* adları altında İstanbul'da Topkapı Sarayı Müzesi (III. Ahmed, nr. 2013), İstanbul Üniversitesi (AY, nr. 2419), Köprülü (nr. 872), Süleymaniye (Esad Efendi, nr. 1199; Vehbi Efendi, nr. 2269) ve Ankara'da Sâib Efendi (nr. 1007) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 2. *Kitâbü'l-Eşnâm* (*Kitâbü's-Seb'a*). Yaratılış, yedi gezegen ve sembolize ettikleri dünyadaki yedi maden üzerine yazılmış, simyaya ağırlık veren bir kitaptır. Hâlid b. Yezîd zamanında Arapça'ya, daha sonra da Farsça'ya çevrilmiştir. İbnü'n-Nedîm'den öğrenildiği-

ne göre Câbir b. Hayyân çalışmalarını Apollonios'un bu eserindeki görüşlerine tamamen uygun olarak yapmıştır. Kitabın birbirinden farklı bölümler ihtiva eden başlıca Arapça yazmaları Ch. Beatty (nr. 4890) ve Kahire Talat (mec., nr. 419), Farsça yazmaları ise Tahran Asgar Mehdevî (mec., nr. 280) ve Tahran Dânişgâh (nr. 1977) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 3. *Miftâhu'l-ĥikme* (hikmetin anahtarı). Bazı yazmalarında Apollonios'un İbn Bâlis veya İbn Bel'uvân adlı öğrencisi tarafından telif edildiği kayıtlı bulunan felsefî bir eserdir. G. Levi Della Vida, Avrupa'da XVII. yüzyıldan beri tanınan Artefius'un *Clavis Sapientiae* (akıl anahtarı) adlı eserinin *Miftâhu'l-ĥikme*'nin Latince'ye yapılmış bir tercümesi olduğunu tesbit etmiştir (Aya-sofya, nr. 2466, 2678), İstanbul Üniversitesi (AY, nr. 4145); Vatikan (ar., nr. 1485) Kahire (VI, 105, fel. 11 m, 12 m.) ve Meşhed (hik., nr. 250) kütüphanelerinde bulunmaktadır. 4. *Kitâbü'l-Talâsım Balânâs el-Ekber*. Yıldızların insanın kaderi üzerine etkilerini konu alan astrolojik bir eserdir. Adları bilinmeyen mütercimler tarafından İngilizce'ye (Sloane 3826) ve iki defa da Latince'ye (Carmody 73, Slone 3848) çevrilmiştir. Başlıca iki yazması Paris (MS. 2250) ve Berlin (Ahlwardt 5908) kütüphanelerindedir. 5. *Kitâbü'l-Filâĥa*. Burçlarla ayın konaklarının (menâzilü'l-kamer) mevsimlerin ve belirli günlerin oluşumuna etkilerini anlatan ziraî takvim niteliğinde astrometeorolojik bir eserdir (Madrid, Acad., Coll. de Gayangos 30). 6. *Risâle fi te'sîrî'r-rûĥâniyyât fil-mürekkebât ve a'mâli's-suver ve def'îl-emrâz ve ĥulûlihâ*. Burçların ve semavî güçlerin dünyevî nesnelere hastalıklar üzerine yaptıkları etkileri inceleyen astrolojik bir kitaptır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1987, Vehbi Efendi, nr. 892; Escorial, nr. 921; İskenderiye Belediyeye, nr. 3720 C; Haydarâbâd Âsafiyeye, nr., nr. 207). 7. *Tekvînü'l-me'âdin*. Madenlerin yaratılışı ve gezegenlerle ilişkileri üzerine yazılmış olup aslında *Sırrü'l-ĥalîka*'nın müstakil hale getirilmiş bir bölümüdür (Ch. Beatty 4890). 8. *el-Medĥalü'l-kebir ilâ risâleti'l-Talâsım*. *Kitâbü'l-Talâsım*'a benzer nitelikte, kade-rin yıldızlarla olan ilişkisini işleyen astrolojik bir eserdir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1987, nr. 1987/2, Vehbi Efendi, nr. 892; İskenderiye Belediyeye, nr. 3720 C/3; Escorial, 921; İbrânice trc. Paris, Hebr. 1016). 9. *Muşafû'l-âşr* (Escorial, 926).

Tyanalı Apollonios'un *Kitâbü Sırrü'l-ĥalîka* (*Kitâbü'l-İlel*) adlı eserinin unvan sayfası ile ilk sayfası (TSMK, III. Ahmed, nr. 2013)

Yukarıdakilerin dışında, İbnü'n-Nedîm'in adını *Kitâbü Rûfus fî tedbiri'l-men-zil li-Balûniyûs* şeklinde zikrettiği ekono-miyeye dair bir kitap başta olmak üzere daha başka eserler de Apollonios'a nisbet edilmektedir. Ancak bunların ona aidiyeti çeşitli tartışmalara yol açacak derecede şüphelidir (geniş bilgi için bk. Sezgin, bibl.; Plessner, s. 995).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 372, 422; H. Suter, *Die Mathematiker*, Leipzig 1900, s. 3, 208; Sezgin, *GAS*, III, 230-231, 354-355; IV, 77-91, 417-418; VI, 102-103; VII, 64-66, 227-229, 318-319; G. Sartori, *Introduction*, New York 1975, I, 320; T. J. de Boer, *The History of Philosophy in Islam*, New Delhi 1983, s. 75; Muhammed Muslehuddin, *Islam, its Theology and the Greek Philosophy*, Lahore 1984, s. 57-63; Süleyman Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, İstanbul 1987, s. 207-209, 256-257, 292-294; a.mlf., *Türkiye'de Ruhçu ve Maddeci Görüşün Mücadelesi*, Ankara, ts., s. 346-376; B. Carra de Vaux, "Belînûs", *IA*, II, 491; P. Kraus, "Câbir", *IA*, III, 3-5; Ahmet Ateş, "Muhyiddin Arabî", *IA*, VIII, 535-555; L. Masignon, "Tasavvuf", *IA*, XII/1, s. 26-31; A. H. Armstrong, "Apollonius of Tyana", *EBr*, II, 123; M. Plessner, "Balînûs", *El²* (İng.), I, 994-995; M. E. Reesor, "Stoics", *EAm*, XXV, 665-668; G. L. Carey, "Apollonius of Tyana", *The New International Dictionary of the Christian Church*, Michigan 1974, s. 57; "Apollonios (Tyanalı)", *Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi*, İstanbul 1983, I, 368-369.

SARGON ERDEM

A POSTERİORİ

(bk. BA'Dİ).

A PRİORİ

(bk. KABLİ).

AR

(bk. HAYÂ).

A'RÂB

(الأعراب)

Çölde konar göçer olarak yaşayan Araplar, bedevîler.

Kur'an-ı Kerim'de on yerde (et-Tevbe 9/90, 97-99, 101, 120; el-Ahzâb 33/20; el-Feth 48/11, 16; el-Hucurât 48/14) geçen bu kelimeye hadislerde de sıkça rastlanmaktadır. Arab kelimesi bir ırkın ismi olmakla beraber bu ırkın köy ve şehirlerde yaşayanlarına arab, çölde (bâdiye) yaşayanlarına ise a'râb (bedevî) denir.

Arap dil âlimi Sibeveyhi, a'râb kelimesinin tekilî olmadığından nisbet halinin a'râbî şeklinde kullanıldığını söyler ki bu durumda o gruba mensup bir tek kişiyi de ifade eder. İbn Manzûr bu görüşü naklettikten sonra fâsih kullanışta a'râbin çoğulunun e'arîb olduğunu kaydeder. Yine İbn Manzûr'a göre, daha önce çölde yaşamış olsalar bile, köy ve şehirlere yerleşmiş oldukları için muhacir ve ensardan olan sahâbîlere a'râb denilemez; gerçek a'râbîler de (bedevîler) zaman zaman ihtiyaçları için şehre in-seler dahi çöllerdeki vahaları yurt edindiklerinden ve çadırlarda yaşamaya alışkın olduklarından a'râbî vasfından kurtulamazlar (geniş bilgi için bk. BEDEVÎ).

Mekke'nin fethinden önce, Medine'ye hicret etmenin farz olduğu ilk dönemlerde muhacirler savaşta katılmasıyla bile zekât, ganimet ve fey*den pay alıyorlardı. Çölde yaşayan bedevîler ise ancak savaşa katıldıkları zaman ganimete hak kazanırlardı. Ayrıca cihad ve umumi seferberlik halinde muhacirler savaşta katılmakla mükellefîtiler; bunlar yerterli olduğu sürece bedevîlerin savaşta katılma mecburiyeti yoktu.

A'râb kelimesinin Kur'an-ı Kerim'de pek çok yerdeki kullanımının zihinlerde bıraktığı imaj cahil, görgüsüz, katı ve inatçı insan tipidir. Medenî ve içtimâî hayatın gereklerinden habersiz, usul ve nizam tanımayan tutum ve davranış sahiplerini ifade eden bu kelime, genel olarak Allah ve Resulü'nün hoşnut kalmadığı kişi ve toplumlara alem olmuştur. İlgili âyetlerden anlaşıldığına göre, bedevîlerin Hz. Peygamber ve İslâm'a karşı tavırları hemen her zaman kendi menfaatlerini gözetme esasına dayalı olmuştur. Bunlar önceleri Arabistan yarımadasındaki nüfuzu sebebiyle Kureyş'in yanında yer almışlar, daha sonra İslâm'a temayülleri ise genellikle menfaatleri doğrultusunda gerçekleşmiş ve görünüşte kalmıştır. Diğer taraftan bedevîlerin hayat tarzları gereği müslümanlarla fazla temasta bulunmamaları ve Resûlullah'ın sohbetinden uzak kalmaları da onların İslâm'ı anlama ve yaşamaları hususunda aleyhlerine bir durum doğurmuştur. Bununla beraber Kur'an-ı Kerim'de, iman edip de hayırlı işlere yardımcı olan bedevîlerden övgüyle bahsedilmiştir (bk. et-Tevbe 9/99).

Fıkıh âlimleri cehaletleri, sünnet ve âdâba yabancıkları sebebiyle namazda a'râbiye uymanın mekruh olduğunu söylemişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevherî, *eş-Sihâh*, "Arab" md.; Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "Arab" md.; Lisânü'l-'Arab, "Arab" md.; Kurtubî, *Tefsîr*, VIII, 232; Ahmet Özel, "Hicret'in Fikihî Yönü", *Diyanet Dergisi*, XIX/3, Ankara 1983, s. 31-32; Ömer Rıza Doğrul, "A'râb", *İTA*, I, 457-459.

ORHAN KARMIŞ

ARABA

Başta Türkçe olmak üzere Arapça ve Farsça bazı kaynaklarda da geçen kelimenin menşei hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Türkçe'nin Âzerî, Kaçar, Çağatay lehçelerinde de aynı şekilde kullanılan bu kelime, küçük telaffuz farklarıyla Balkan ve Slav dillerine de geçmiştir. Şekli ve kullanış tarzı büyük değişikliklere uğramakla birlikte araba çok eski çağlardan beri çeşitli memleketlerde bilinmektedir. Bu arada Türk-

Saray için yapılacak üç arabanın malzemesiyle ilgili bir telhis (BTDD, III/16, s. 35)

